

prikazi i recenzije

Rozina PALIĆ JELAVIĆ, *Ivan pl. Zajc. Hrvatska nacionalna povijesna operna trilogija. Mislav – Ban Leget – Nikola Šubić Zrinjski*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb, 2023., 933 str.

U izdanju Hrvatskog muzikološkog društva izašla je opsežna monografija autorice Rozine Palić Jelavić u kojoj donosi prvu sveobuhvatnu analizu Zajčeve nacionalne operne trilogije. Autorica je pokazala iznimno poznavanje dosadašnjih znanstvenih spoznaja o potonjoj temi, a posebna je vrijednost smještanje nastanka notne građe i obrađene teme u kulturološki, društvenopolitički i ideologijski kontekst, te sadržajna i jezična analiza libreta uz muzikološku analizu opera iz naslova. Doprinos je svakako i smještanje Zajčeva opusa u onodobni nacionalni i inozemni kontekst. Monografija je nastala na osnovi proučavanja razasute sekundarne literature te izvora koji su obuhvaćali primarnu građu (notne zapise, zvukovne i videozapise opera ili njihovih ulomaka, tekstne predloške libreta i triju opera, historiografske izvore poput članaka iz periodike te razna dokumentirana građa, primjerice osobni spisi, korespondencija), sekundarnu građu (skladateljeva korespondencija, historiografski izvori u vidu pisane građe, relevantna hrvatska i inozemna literatura i dokumentacija pojedinih institucija).

Nakon »Uvodnih razmatranja« (15-33), slijedi cjelina »Polazišta« (35-90) u kojoj nas autorica prvo upoznaje s »Pregledom dosadašnjih istraživanja Zajčeva stvaralaštva« (35-50): od mnogobrojnih napisa o Zajčevu liku i djelu, preko doprinosa Huberta Pettana, do znanstvenih radova, tekstova i članaka u periodici. Potom autorica dijeli istraživanja Zajčeva opernog opusa na radove prve skupine, koji sadržavaju i biografske podatke; druge skupine, koji su često unutar većih bibliografskih studija; treće skupine, koja obuhvaća zbornike radova i četvrte skupine, koja obuhvaća preostale radove, u poglavlju »Stanje istraživanja Zajčeva opernog stvaralaštva« (51-60). Slijede podatci o »Izvorima i stanju (notne i druge) građe« (60-90). Tu autorica iznosi podatke o izvorima i stanju notne građe triju opera iz naslova, autografe partitura, građu iz tiskovina, zvukovne zapise i snimke, diskografiju, ulomke na šelakovim gramofonskim pločama, audiosnimke, videozapise i filmske zapise, libreta i ostale sekundarne izvore.

Peto poglavlje naslovljeno »Zaključna razmatranja« (683-710) autorica koristi kako bi nakon svega napisanog smjestila Zajčevu nacionalnopovijesnu trilogiju u kontekst njegova stvaranja, hrvatske glazbe njegova doba, srodnih opernih djela Zajčevih suvremenika u zemlji i inozemstvu te konačno pisala o fenomenu »Zajc«.

U drugoj cjelini naslovljenoj »Kulturološki aspekt nastajanja opera *Mislav, Ban Leget, Nikola Šubić Zrinjski*« (91-117) autorica iznosi podatke o društveno-političkim okolnostima i o razvoju ideje nacionalizma do Zajčeva doba, u njegovo vrijeme te sam pojam

nacionalno kako ga je Zajec doživljavao, »Ideja nacionalnog« (117-173). U poglavlju »Utjecaji na stvaranje Zajčevih nacionalnopovijesnih opera *Mislav, Ban Leget, Nikola Šubić Zrinjski*« (173-207) autorica iznosi utjecaje u vidu osobnih poticaja, posljedica kulturno-povijesnih okolnosti i životnih okolnosti, dok u poglavlju »Izvori (pjesmarice, zbirke) narodnih napjeva – moguće ishodište poticaja u oblikovanju glazbenih tema« (207-228) ukazuje na moguće utjecaje folklorne i nacionalne glazbe na Zajca. Na kraju te cjeline saznajemo više o osvrtima na opere *Mislav, Ban Leget, Nikola Šubić Zrinjski* u vrijeme kada su nastale iz poglavlja »Recepcija (prihvatanje) hrvatske nacionalne povijesne operne trilogije u doba njezina nastanka – odjeci u tisku« (228-284).

U četvrtoj cjelini »Tekstno-glazbeno tkivo Zajčevih opera *Mislav, Ban Leget, Nikola Šubić Zrinjski*« (285-) autorica razmatra dramski tekst Zajčevih opera pritom razmatrajući izvore za književne predloške »Izvori za književne predloške (libreta) opera *Mislav, Ban Leget, Nikola Šubić Zrinjski*« (285-312) i libreta » Odrednice književnih predložaka (libreta) opera *Mislav, Ban Leget, Nikola Šubić Zrinjski*« (312-368). U poglavlju »Odrednice glazbenog izričaja u operama *Mislav, Ban Leget, Nikola Šubić Zrinjski*« (368-682) posebnu je pažnju posvetila strukturnim odrednicama potonjih opera kroz analizu formalne strukture opere i prizora, dramaturgiju libreta, glazbenu dramaturgiju, vizualne aspekte, melodijsku komponentu, orkestralnu misao, odnos nacionalne i internacionalne razine glazbenih utjecaja uz internacionalne utjecaje te analogiju iz Italije, sjeverozapadne i srednje Europe. Potom analizira nacionalni idiom s obzirom na tekstualni, vizualni i glazbeni sadržaj, internacionalni utjecaj, srodnost između potonjih opera vezano uz ideje, semantiku, skladbene postupke i završava s natuknicama o zbornskom ulomku *U boj* te o operi *Nikola Šubić Zrinjski* kao paradigmi.

Autorica je obradila različite aspekte Zajčeve nacionalnopovijesne operne trilogije, vodeći pritom računa o vremenu i početku nastanka nacionalnog opernog repertoara te o glazbeno-tekstnim obilježjima na osnovi muzikološke i kroatološke analize. Takav pristup ne samo da pridonosi izvornosti djela nego i opravdava iznesene zaključke do kojih je autorica došla sveobuhvatnom analizom. Također, utemeljenosti iznesenih tvrdnji pridonosi opremljenost knjige tabelarnim prikazima (ukupno 204), bilješkama uz tekst (1366), slikama (29), shemama (17), notnim primjerima (62) uz uobičajen znanstveni aparat »Bibliografiju« (711-781), »Summary« (901-905) te »Kazalo imena« (909-933). Poseban su doprinos, posebice znanstvenicima koji će se baviti komparativnim studijama »Prilozi« (783-899) u vidu sadržaja opera *Mislav, Ban Leget, Nikola Šubić Zrinjski*, podjele uloga, popis izvedaba od njihova nastanka do 1914. godine, tablica glazbenih brojeva i orkestracije, popisa izvora notne građe, libreta potonjih opera, knjižne građe, popisa audiosnimki, videozapisa i filmskih zapisa opera te posvetnih pjesama Zajcu.

Na osnovi napisanoga možemo se utvrditi u mišljenju da će predstavljena monografija osim znanstvenoj zajednici muzikologa, povjesničara kazališta ili teatrologa koristiti i široj zainteresiranoj zajednici jer svojim metodološkim pristupom i minucioznošću nadilazi okvire muzikološkog djela i predstavlja doprinos na razini hrvatske humanistike.

Ana Biočić